

שאלה: אני וכן עוד הרבה אנשים שאני מכיר, קשה לנו בימי החורף לקיים סעודה שלישית בשבתות. יש מצוה של עונג שבת. כל השבוע ממהרים אנו לקום בבוקר לעבודה אבל "שינה בשבת תענוג" ולכן אנו ממשיכים בשינת שחרית, לא כמו כל השבוע. ורק בשעה 8:30 מתחילה אצלנו תפילת שחרית של שבת. מאריכים בתפילת שחרית כי רב בית הכנסת אומר בכל שבוע דרשה תורנית לפני מוסף. אחר כך פעמים רבות יש קידוש בבית הכנסת, לרגל אירוסין או סיבה אחרת. עד שבאים הביתה זה כבר 11:00 פלוס. כיון שרעבים, אנו אוכלים מעל ומעבר למה שצריך. אחר כך, שינת הצהריים, שגם היא מצות עונג שבת. ואז צריכים לרוץ למנחה לפני שיהיה מאוחר. ובכן כיצד נקיים מצות סעודה שלישית. אתה תועיל להגיד לי אם יש פוסק שנסמך עליו ונדלג בימות החורף ענין סעודה שלישית?

תשובה: ענין גדול הוא לקיים דוקא שלוש סעודות בשבת. הגמרא (שבת קיח, א) האיץ בנו על ידי שספרו שלשה מיני שחר. "כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות, מחבלו של משיח, ומדינה של גיהנם, וממלחמת גוג ומגוג". ולכן אין זה סתם מנהג קל.

ולשון השולחן ערוך (או"ח סי' רצ"א):

"**יהא זהיר מאד** לקיים סעודה שלישית. ואף אם הוא שֶׁבַע יכול לקיים אותה בכביצה [=של פת]. ואם אי אפשר לו כלל לאכול, אינו חייב לצער את עצמו. 'והחכם עיניו בראשו' (קהלת ב, יד) שלא ימלא בטנו בסעודת הבוקר, כדי ליתן מקום לסעודה שלישית".

כלומר ודאי אם חזרת הביתה מהתפילה בבית הכנסת מורעב מאד, תזכור לקיים דברי רמב"ם (בהלכות דעות פ"ד) לא למלאות בטנך אוכל. תִּתְקַנֵּן את יומך כך כי כאשר תקום משינת הצהריים, תוכל לאכול את שיעור המינימום.

ומה הוא שיעור המינימום? נעבור לסוף דברי השולחן ערוך שם:

"צריך לעשותה בפת; ויש אומרים שיכול לעשותה בכל מאכל העשוי מאחד מחמשה מיני דגן [=עוגה]; ויש אומרים שיכול לעשותה בדברים שמלפתים בהם הפת כמו בשר ודגים, אבל לא בפירות; ויש אומרים דאפילו בפירות יכול לעשותה. **וסברא ראשונה עיקר**, שצריך לעשותה בפת אלא אם כן הוא שֶׁבַע ביותר... נָשִׂים חייבות בסעודה שלישית".

*

לא שאלת על סעודת מלוח מלכה בימות הקיץ, ששם יש בעיה דומה. יום השבת נגמר בשעה מאוחרת, קרוב לשעה 8:00 ואם אוכלים הרבה בסעודה שלישית, כבר אין תיאבון לאכול אחרי הבדלה סעודת מלוח מלכה, לכבוד האורחת שאנו נפרדים ממנה, שבת קודש.

גם שם יש שחר רב למי שמקיים מצוה זו. "בן איש חי" (שנה ב', ויצא אות כז) כותב: "וכל מי שאינו מקיים סעודה רביעית, נחשב לו כאילו לא קיים סעודה שלישית לכבוד שבת, דאז נחשב לו שֶׁאֶכְלָה בשביל סעודת הלילה, דכל אדם דרכו כל לילה לאכול".

והרב צדוק הכהן (בספרו "מחשבות חרוץ, מהד' הר ברכה, עמ' 169) כותב: "כי סעודת מוצאי שבת היא דוגמת אסרו חג, שהוא קושר קדושת החג עם שאר ימות השנה להמשיך אותה קדושה בכל השנה. כן בסעודת מוצאי שבת קושר וממשיך הקדושה דיום השבת לששת ימי המעשה, שיהיה הכל בקדושת המן, לחם שמלאכי השרת אוכלים, שהוא קיום החיים לעולמי עד שאין בו מיתה". ויש מעין דברים אלו בספר "חמדת ימים" (שבת, פרק יח).

ה"משנה ברורה" (סי' ש"ק א) מביא כי משמע בגמרא שהעיקר לעשות גם אותה באכילת פת. וטוב לכבד אותה בצירוף אכילת בשר או תבשילים. אבל הוא מודה שמי שזה אצלו "אכילה גסה" כי הוא שָׁבַע ביותר, יוכל לקיים המצוה בדיעבד ע"י אכילת עוגה או פירות. אבל לדעתי, האדם צריך לכוין באכילתו לכבוד שבת.

האמת היא כי קל לקיים את כל התורה [כך כתב רמב"ם ב"מורה נבוכים", ח"ב סוף פרק לט: "תורת ה' תמימה. אבל מי שמדמה כי עולה כבוד וקשה ושיש בה סבל, כל זה טעות בהתבוננות"]. רק צריכים להיות אדם מחושב, שהוא חי עם תוכנית. וגם צריכים לדעת כמה יקר הוא לקיים מצוותיו של הקב"ה לכתחילה, ולא רק קיום של "בדיעבד".